

Описание на тъжните ритуали на хората от с.Миланово (Осиково)

Тъжните ритуали в живота на хората са неприятни, но неизбежни. Заемат важно място и към тях хората се отнасят с особено внимание. Изпълнени са с много подробности, които традиционно се спазват. Ако някой не е запознат с тези подробности, приканва друг да му подсказе и помогне. Обикновено с тези ритуали се ангажират жени. Незнанието на реда на ритуалите от мнозинството хора в днешно време ни провокира да проучим и опишем тъжните ритуали.

Както и би трябвало да се очаква, в основата на тъжните ритуали стои погребението. Независимо от състоянието на хората при загубата на близък човек, ритуалът трябва да се състои наред с всичките подробности.

След смъртта, починалият трябва да бъде подготвен за погребението. Близките или специално поканени жени или мъже го изкъпват и обличат в по-нови и чисти дрехи. Ако е мъж, трябва да бъде обръснат. Някои възрастни хора предвидливо приготвят предварително дрехите си за погребението. По този начин биват облечени с дрехите, които предпочитат, а от друга страна улесняват близките си.

Полагат мъртвеца върху леглото, запалват свещ, която поставят в керамичен съд, напълнен със сурово жито. Задължително го прекаждат с тамян. Приготвят дар – кърпи, ризи, възглавници, чорапи и др., които ще бъдат раздадени на попа, гробарите и близките в деня на погребението. Тези неща се оставят близо до починалия, да „пренощуват“ заедно с него.

Когато се докара ковчега, най-отдолу се постила някаква черга, някои поставят разпръснато и част от дрехите на мъртвия, постила се одеало, чаршаф, възглавница и тогава се полага мъртвия. Върху гърдите му се поставя кръст от восък, върху восъка - пет монети – в средата по-голяма. Ръцете се кръстосват на гърдите, като лявата е отдолу. Измерват се бял и черен конец от дължината на мъртвеца и се слагат от лявата му страна до стената на ковчега. В хартия се завива сол, за предпочитане каменна, и се слага под ръцете му. След опелото белият конец и солта се взимат: солта се дава на животните, а конецът се оставя в гардероб, ракла или друг съд за дрехи. Покриват се всички огледала.

В една торбичка се подреждат малка питка, шише с вода, шише с прясно мляко и трето с вино, паничка с варено яйце и от яденето, което се готви за погребението, лъжица, чашка. Слагат се тоалетни принадлежности – кърпа, сапун, бръснарски принадлежности, гребен, огледало, често употребявани или любими предмети, портмонето с няколко монети, очила и др. През нощта, която починалият прекарва в дома си, „пренощува“, не трябва да остава сам, прави се нощно бдение, не трябва да се допуска котка да влиза в стаята с мъртвеца, постоянно се поддържа запалена свещ.

В деня на погребението рано сутринта се изпращат гробарите. Те идват в дома на починалия, посрещат ги с храна, дават им от пригответените дарове и се изпращат на гробището. Води ги по-близка жена, която носи хляб, ядене, свещ, вино, тамян. Като пристигнат на определеното за гроб място, гробарите го очертават, жената поставя върху бохча хляба, яденето и виното. Запалва свещта и с тамяна прекажда мястото, прелива го с виното. Гробарите прибират храната и виното в бохчата или торбичка, започват работа, а жената си отива.

В деня на погребението хората идват да почетат починалия, като носят някаква храна, цветя и свещ. Запалват свещта, оставят храната и цветята, някои оставят и пари.

Опелото се извършва от свещеник, като по време на ритуала в ръцете на мъртвия се запалва една голяма свещ, която трябва да се пали върху житото на всички помени до година, и четири по-малки на четирите ъгъла на ковчега. Опелото е стандартен ритуал, прави се в дома или в черквата. Когато се изнася ковчега с починалия от дома му, става с краката напред и под него се провират всички присъстващи кръвни роднини. Ако някой е едномесече или едноденче с починалия, т.е. родени в същия месец или същия ден от седмицата, в ковчега се поставят цветя или някаква зеленина с думите: „Това да дириш за род.“ По време на опелото се раздава дара за „сенкя“ (сянка), като се започне от свещеника и след това на роднини и приятели на ЛЯВОТО рамо. На дървения кръст се изплита венец от донесените цветя с черен конец.

Траурната церемония се предвожда от кръста, носен от мъж, роднина, но не съвсем близък. След кръста върви жена с блюдото (ритуален хляб) и житото. Тя може да бъде снаха или друга близка, не дъщеря. Една жена остава в къщи след всички да помете. Ако е по-възрастна, тя може и да не отиде на гробищата. По пътя до гробищата се спира на три кръстовища. Ако някой не отиде до гробищата, изпраща починалия, като взема пръст от земята и я хвърля след него.

Преди спускане на ковчега един от гробарите взема пръст от четирите ъгъла на гроба. Тази пръст се носи в къщи и се разхвърля в градината или по двора. След спускане на ковчега в гроба всички присъстващи хвърлят с ръка пръст в гроба.

Преди тръгване всички хора мият ръцете си, подготвена е кърпа и сапун, и една жена полива с вода. Накрая кърпата и сапунът се оставят на гроба. Подреждат се житото, ракията, блюдото. Всеки минава и му се дава от всичко. След това всички се връщат в къщи и се слага ядене. Хората подреждат на трапезата това, което са донесли. Палят се свещи, кади се от ляво на дясно, от запад на изток. След всяко кадене се прелива с вино. Каденето се извършва от попа. След това той минава по трапезата и отрязва от всички хлябове. Близките пренасят по трапезата житото, ракията, блюдото и всичко, каквото са решили да раздадат, наляво. След това дошлите на трапезата си раздават един на друг от хляба и яденето, което са донесли. Всички тези действия са съпроводени с думите: „Бог да прости“. Ако няма поп, се взима от всичкото ядене и се носи на гроба. Събират се свещите, за да се палят на гроба или в къщи на житото. Слага се на всеки от яденето, което е сготвено специално. В днешно време не се готви при погребение. Приготвя се храна в пликчета или еднократни чинии и се раздава на всички преди тръгване от гробищата. Ако се коли животно за готвене, това става веднъж или три пъти в годината.

До деветини всяка сутрин преди изгрев слънце и вечер преди залез се пали свещ на гроба и се носят вода, вино и цветя. Ако близките на починалия не са в състояние да го правят по този начин, палят свещ в къщи върху житото, което умишлено е оставено до 40-ия ден за тази цел. До 40-ия ден в къщата се оставя лампа да свети нощем.

Помени за починалия се отслужват на третия ден (третини), на деветия ден (деветини), на 20-ия ден, на 40-ия ден, на половин година и на година. Помените за половин година и за година се правят в събота, ако датата

не съвпадне със събота, се изпреварва. За помен не се кани, ходи се по желание.

Готвене, кадене и ходене на гроба става по същия начин както при погребението. Важно е преди всичко да се знае, че каденето и раздаването на храната става наляво, даването на храната от близките става по реда жито, ракия, блюдо и всички останали неща, всички присъстващи отчупват от храната, слагат я в общ съд и я отнасят на гроба. Ако готвене се падне в пости или сряда и петък, се готви постно, може риба. В миналото помените са се правели в два дни: вечернина, като се кади в 14 часа и обеднина – кади се в 12 часа. След кадене и ядене се ходи на гроба. В днешно време ритуалите се извършват само на обеднина.

Особености има при ритуала на 40-ия ден. Правят се саморъчно 40 големи – дълги около 80 см – свещи, разделят се на три части, без да се броят, запалват се и така минават по трапезата. Всеки присъстващ поема снопчето свещи и на три пъти последователно с двете ръце помахва през пламъка и предава на следващия – хората стоят прави. Докато се кади също стоят прави. Тези свещи се нарязват след помена и по една от тях се носят да се палят на гроба всяка събота- до година. Всяка събота се ходи на гроба, като се носят жито, блюдо, храна, вода, вино, цветя, свещи, тамян. Кади се храната на гроба и се оставя от всичко за мъртвия. От храната се раздава на други хора, които са по същата причина в гробищата. Вярва се, че мъртвият яде това, което се подаде на друг човек от ръка. Прелива се с вода и вино, палят се свещи.

Друга важна особеност е, че се месят 40 малки питки и се раздават на хората. Ако хората са по-малко, се повтарят, докато се свършат. Ако не достигнат, се раздава до там, докъдето стигнат. Варят се 40 куленчета (кършеници царевица) от донесените на погребението и се раздават по същия начин, както питките. В последните години се раздават пуканки, защото хората не носят царевица.

Панихидата на 40-ия ден е най-важната и заради това, че се прави равнение на гроба. Това е и най-посещаваният помен. Ритуалът равнение се изпълнява от свещеник, но ако той не дойде, прави се от жена и е добре да се знае как става. Първо се разделят 40 свещи, без да се броят на четири и се запалват на четирите ъгъла на гроба. Тогава се поравнява земята върху гроба с мотика и на средата се очертава кръст. По целия кръст се изсипва суровото жито, върху което са палени свещите на погребението и след това в къщи. Слага се и от вареното жито, средата на блюдото с кръста, прелива се с виното и водата. На панихидата първо се кади храната, яде се и тогава се ходи на гроба. Свещите, палени на панихидата, се събират и заедно с цветята се носят на гроба. В случаите, когато панихидата се прави в ритуалната сграда на гробищата, първо се равни гроба и тогава се кади и яде. Като свърши яденето, на трапезата се пускат последователно вода и вино – всеки прелива или отпива и казва: „Бог да прости“. Когато се отслужва година, след целия ритуал на трапезата се пуска некадено вино от ляво надясно и се казва „наздраве“.

Ако годината се падне на датата на смъртта и е в събота, се прави и ритуала склопване на година. Ако не съвпадне, се прави на датата на смъртта. На този ритуал се носи малка питка, вино и вода в стъклени бутилки. За препоръчване е водата и виното да се носят в едни и същи съдове, а храната в една и съща бохча. Палят се свещите, прелива се с водата и виното, излива се всичко и бутилките се счупват от паметника. От питката и яденето се оставя на гроба и на други три съседни гроба. Бохчата се връща, но се изпира преди да

се внесе в къщата на чешма или в двора. Редно е блюдото да се поставя винаги върху бохча.

В случай, че годината и склопването съвпадат, това, което е за склопването, се оставя извън гробищата. Извършва се ритуала за година, всички се разпръскват и когато се внесат нещата за склопването, отново се събират и се извършва втория ритуал. След последния ритуал на гроба се отива само с вода, вино, цветя и свещи, може и сладки или бонбони. Не се готви, за да не се подновява гроба. Готви се само на задушниците. Те се определят от църковния календар и са винаги в събота. Не са задължителни. Носят се неща по желание, задължително е да има жито, хляб, вино, вода, цветя, тамян и свещи. В миналото хората ходели на задушница в определено време, попът кади на всички и тогава всеки ходи на гробовете на своите близки. В днешно време хората кадят в къщи и отиват на гробовете, когато имат възможност през деня. Забележително е, че в тези дни гробищата се посещават масово, което показва, че хората добре помнят своите близки и им отдават нужната почит и уважение.

В миналото на помените храната се слагала на земята върху специално изтъкани месали. След приключване на ритуала всичко се прибира. Сега се слага върху маси. След края на ритуала масите се разместват.

Има важни неща, които е добре да знаем и да спазваме:

- Да се внимава да не се повтаря кадене, кадено в къщи да не се кади на гроба.
- Да се ползват свещи и тамян, закупени от черквата, защото са осветени.
- При погребение преди Гергьовден да не се колят младища – млади животни – агнета, ярета. Може да се колят стари животни.
- Като се подаде малката питка на 40, преди да се прибере, да се начупи.
- Подреждането на трапезата става запад – изток. На запад се слага храната на семейството на мъртвия и от там се започва каденето. Ако се кади с някакъв съд, не с кандило, съдът се върти обратно на часовниковата стрелка. При хубав ритуал – курбан, коледа и друг празник се кади от изток на запад.

Във всеки елемент на ритуалите има символика, някои неща се знаят, други се подразбират, а за трети нямаме обяснение. Установени са обаче като традиция и е добре да се знаят и да се спазват.

За тези традиции голяма роля е изиграло продължителното свещенослужение на отец Симеон Коцев – от ръкополагането му през 1928 год. до смъртта му през 1984 год.

Спазването на традицията е уважение към самата нея, към историята ѝ, към близките ни, които сме изпратили от този свят, към самите нас като християни.

Информацията събра и описа Цветана Ангелова Динова

с.Миланово (Осиково) – 2013 год.

Информатори: Любка Цветкова Тороманска, Надежда Николова

Торбова